

PEDAGOGICA ACTUALIS

XV.

PODPORA A INKLÚZIA VO VZDELÁVANÍ II. SUPPORT AND INCLUSION IN EDUCATION II.

2024

Spoločným úsilím k zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe
Working together for a green, competitive and inclusive Europe.

Supported by Norway
through the Norway Grants

www.eeagrants.sk www.norwaygrants.sk <https://ff.ucm.sk/sk/eea-grants/>

Editori: doc. Mgr. Mariana Sirotová, PhD.,
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Mgr. Veronika Michvocíková, PhD.,
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Recenzenti: prof. PaedDr. Tomáš Jablonský, PhD.,
Katolícka Univerzita v Ružomberku
doc. PaedDr. Marianna Müller de Morais, PhD.,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Kolektív autorov:

prof. PhDr. Erich Petlák, CSc.
prof. dr. hab. Krzysztof Mariusz Rubacha
doc. Mgr. Petr Adamec, Ph.D.
doc. PhDr. Marián Ambrozy, PhD.
doc. PaedDr. Silvia Barnová, PhD.
doc. PaedDr. Naďa Bizová, PhD.
doc. PhDr. Radmila Dytrtová, CSc.
doc. PaedDr. Jana Hanuliaková, PhD.
doc. RNDr. PhDr. Ing. Jana Jaklová Dytrtová, Ph.D.
doc. JUDr. PhDr. PaedDr. Slávka Krásna, PhD. Ph.D.
doc. Mgr. Lívia Nemcová, PhD.
doc. PaedDr. Dáša Porubčanová, PhD.
doc. Mgr. Mariana Sirotová, PhD.
PaedDr. Alžbeta Lobotková, PhD.
PaedDr. Barbora Sender, PhD.
PaedDr. Tímea Šeben Zatková, PhD.
PaedDr. Katarína Tišťanová, PhD.
PhDr. Slavomíra Bellová, PhD.
PhDr. Dominika Doktorová, PhD.
PhDr. David Ivanovič, PhD.
PhDr. Edita Ondřejová, Ph.D.
PhDr. Gabriela Siantová, PhD.
PhDr. Gabriela Siváková, PhD.
Ing. Michal Jakl, Ph.D.
Mgr. Kristína Bielčíková, PhD.
Mgr. Lucia Drotárová, PhD.
Mgr. Peter Gregorík, PhD.
Mgr. et. Mgr. Lenka Kamanová, Ph.D.
Mgr. Zdenka Kumorová, PhD.
Mgr. Kristína Liberčanová, PhD.
Mgr. Veronika Michvocíková, PhD.
Mgr. Petr Slováček, Ph.D.
Mgr. Jana Šolcová, PhD.
Mgr. Ing. Štefan Šrobár, CSc.
Mgr. Kristína Dědová
Mgr. Alexandra Kocianová

© Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

© doc. Mgr. Mariana Sirotová, PhD., Mgr. Veronika Michvocíková, PhD.

Zborník recenzovaných vedeckých prác bol vydaný v rámci projektu **BIN SGS02_2021_002 Univerzita podporujúca inteligentné aktívne starnutie**, ktorý získal grant z Nórska v sume 156 366,- €. Projekt bol spolufinancovaný v sume 23 454,- € zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Cieľom projektu je podpora inteligentného starnutia seniorov.

Proceedings of peer-reviewed scientific papers were published within the project **BIN SGS02_2021_002 University Enhancing the Smart Active Aging** that benefits from a € 156.366,- grant from Norway through the Norway Grants. The project has been co-financed from the State Budget of the Slovak Republic in the amount of € 23.454. The aim of the project is an enhancement of smart active aging of elders.

Schválené edičnou radou Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave a vedením Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Za obsahovú a jazykovú stránku textov zodpovedajú jednotliví autori. V publikácii sú štúdie zoradené abecedne podľa mien autorov. Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani jeho časť nemožno reprodukovat' bez súhlasu majiteľov autorských práv.

Supported by Norway
through the Norway Grants
www.eeagrants.sk www.norwaygrants.sk <https://ff.ucm.sk/sk/eea-grants/>

ISBN 978-80-572-0441-1

OBSAH

PREDHOVOR	10
ÚVOD	12
VYBRANÉ REFLEXIE SENIORSKÉHO VEKU VO FILOZOFII MARIÁN AMBROZY, SR	14
INKLUZÍVNA UNIVERZITA A INOVOVANÉ KOMPETENCIE EDUKÁTOROV V KONTEXTE INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA SILVIA BARNOVÁ, SLÁVKA KRÁSNA, DÁŠA PORUBČANOVÁ, SR	24
PRÍSTUP ZAMERANÝ NA ŽIAKA AKO MOŽNOSŤ PSYCHOSOCIÁLNEJ PODPORY V ŠKOLSKOM PROSTREDÍ SLAVOMÍRA BELLOVÁ, SR.....	33
LEGISLATÍVNA PODPORA INKLÚZIE V ŠKOLSKOM PROSTREDÍ NAĎA BIZOVÁ, SR.....	43
INTERVENCIA UČITEĽA V SITUÁCII ŠIKANOVANIA NA ZÁKLADNEJ ŠKOLE KRISTÍNA DĚDOVÁ, SR	52
VZNIK PERFEKCIONIZMU A PREŽÍVANIE ÚZKOSTI, STRACHU U DETÍ STARŠIEHO ŠKOLSKÉHO VEKU DOMINIKA DOKTOROVÁ, SR	62
EDUKÁCIA V PROCESSE AKTÍVNEHO STARNUTIA V RÁMCI DIGITÁLNEJ TRANSFORMÁCIE LUCIA DROTÁROVÁ, ČR	82
VYUČOVANIE SLOVENČINY AKO CUDZIEHO JAZYKA PRE STARŠIU GENERÁCIU PETER GREGORÍK, SR	88
INKLUZÍVNE VZDELÁVANIE AKO VEREJNÝ ZÁUJEM DAVID IVANOVIČ, SR	97
STRATEGIE UČENÍ PRO CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A UNIVERZITÁCH JANA JAKLOVÁ DYTRTOVÁ, RADMILA DYTRTOVÁ, MICHAL JAKL, ČR	107

PROMĚNY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ NA UNIVERZITÁCH TŘETÍHO VĚKU V ČR V POSLEDNÍ DEKÁDĚ LENKA KAMANOVÁ, PETR ADAMEC, ČR.....	114
OSOBITOSTI VÝUČBY A ĎALŠIE FORMY PODPORY VYSOKOŠKOLSKÝCH ŠTUDENTOV V OBLASTI INKLUZÍVNEJ EDUKÁCIE NA VÝKON PROFESIE PEDAGOGICKÉHO A ODBORNÉHO ZAMESTNANCA ALEXANDRA KOCIANOVÁ, KRISTÍNA LIBERČANOVÁ, SR.....	133
INKLÚZIA VO VÝUČBE SLOVENČINY MIMO ÚZEMIA SLOVENSKA ZDENKA KUMOROVÁ, SR	144
ŠTUDENTI SO ŠPECIFICKÝMI VÝCHOVNO-VZDELÁVACÍMI POTREBAMI VO VYSOKOŠKOLSKOM EDUKAČNOM PROCESSE VERONIKA MICHVOCÍKOVÁ, SR	155
PSYCHOSOCIÁLNA PODPORA ŽIAKOV V EDUKÁCII ERICH PETLÁK, SR.....	163
DIVERZITA A AKCEPTUJÚCE PRÍSTUPY INKLUZÍVNEHO VZDELÁVANIA DÁŠA PORUBČANOVÁ, JANA HANULIAKOVÁ, ALŽBETA LOBOTKOVÁ, SR..	170
ARTEFILETIKA AKO KONŠTRUKT EFEKTÍVNEJ SOCIÁLNEJ PODPORY ŽIAKOV S VÝVINOVÝMI PORUCHAMI UČENIA NA STREDNÝCH ŠKOLÁCH BARBORA SENDER, KRISTÍNA BIELČIKOVÁ, SR	184
EDUKAČNÁ PRÁCA VYSOKOŠKOLSKÉHO UČITEĽA V INKLUZÍVNOM VZDELÁVANÍ MARIANA SIROTOVÁ, KRZYSZTOF MARIUSZ RUBACHA, SR.....	199
IDENTIFIKÁCIA A VZDELÁVANIE ŽIAKOV S DVOJITOU VÝNIMOČNOSŤOU: VÝZVY A STRATÉGIE GABRIELA SIVÁKOVÁ, SR.....	216
AKTIVNÍ STÁRNUTÍ V KONTEXTU EDUKACE SENIORŮ Z PERSPEKTIVY DĚJIN FILOSOFIE PETR SLOVÁČEK, EDITA ONDŘEJOVÁ, ČR.....	226

VÝUČBA ANGLICKEJ TERMINOLÓGIE V OBLASTI INFORMAČNÝCH TECHNOLÓGIÍ A AKTÍVNEHO STARNUTIA. PRÍSTUP LEKTORA K EDUKANTOM V SENIORSKOM VEKU	
GABRIELA SIANTOVÁ, SR.....	242
SENIORI V PROCESE AKTÍVNEHO INTELIGENTNÉHO STARNUTIA S VYUŽITÍM ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA	
TÍMEA ŠEBEN ZAŤKOVÁ, SR.....	252
NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE ŠTUDENTOV A ŠTUDENTIEK SLOVENSKÝCH UNIVERZÍT A VYSOKÝCH ŠKÔL	
JANA ŠOLCOVÁ, LÍVIA NEMCOVÁ, SR	264
VÝCHOVNÝ A VZDELÁVACÍ SYSTÉM – STRATA KONTINUITY	
ŠTEFAN ŠROBÁR, SR	280
PODPORA SOCIÁLNO-EMOCIONÁLNEJ KLÍMY TRIEDY PROSTREDNÍCTVOM KOMUNIKÁCIE A JEJ VPLYV NA INKLÚZIU ŽIAKOV	
KATARÍNA TIŠŤANOVÁ, SR.....	289
ZÁVER	298
SUMMARY	303
KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV	305

CONTENT

FOREWORD	10
INTRUCTION	12
SELECTED REFLECTIONS OF SENIOR AGE IN PHILOSOPHY	
MARIÁN AMBROZY, SR	14
INCLUSIVE UNIVERSITY AND EDUCATORS' INOVATIVE COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION	
SILVIA BARNOVÁ, SLÁVKA KRÁSNA, DÁŠA PORUBČANOVÁ, SR	24
LEARNER CENTRED APPROACH AS AN OPTION FOR PSYCHOSOCIAL SUPPORT IN THE SCHOOL ENVIROMENT	
SLAVOMÍRA BELLOVÁ, SR.....	33
LEGISLATIVE SUPPORT FOR INCLUSION IN THE SCHOOL ENVIRONMENT	
NAĎA BIZOVÁ, SR.....	43
TEACHER INTERVENTION IN A SITUATION OF BULLYING IN PRIMARY SCHOOL	
KRISTÍNA DĚDOVÁ, SR	52
THE EMERGENCE OF PERFECTIONISM AND THE EXPERIENCE OF ANXIETY, FEAR IN SCHOOL-AGED CHILDREN	
DOMINIKA DOKTOROVÁ, SR	62
EDUCATION IN THE PROCES OF ACTIVE AGEING IN THE PERIOD OF DIGITAL TRANSFORMATION	
LUCIA DROTÁROVÁ, ČR	82
TEACHING SLOVAK AS A FOREIGN LANGUAGE TO OLDER ADULTS	
PETER GREGORÍK, SR	88
INCLUSIVE EDUCATION AS A PUBLIC INTEREST	
DAVID IVANOVIČ, SR.....	97

**LEARNING STRATEGIES FOR LIFELONG LEARNING
AT UNIVERSITIES**

JANA JAKLOVÁ DYTRTOVÁ, RADMILA DYTRTOVÁ, MICHAL JAKL, ČR107

**CHANGES IN THE EDUCATION OF SENIORS AT UNIVERSITIES
OF THE THIRD AGE IN THE CZECH REPUBLIC
IN THE LAST DECADE**

LENKA KAMANOVÁ, PETR ADAMEC, ČR..... 114

**INCLUSIVE EDUCATION AND ITS FORMS OF UNIVERSITY STUDENTS
SUPPORT FOR THE PERFORMANCE OF PEDAGOGICAL
AND PROFESSIONAL STAFF**

ALEXANDRA KOCIANOVÁ, KRISTÍNA LIBERČANOVÁ, SR..... 133

**INCLUSION IN THE TEACHING OF SLOVAK LANGUAGE
OUTSIDE THE TERRITORY OF SLOVAKIA**

ZDENKA KUMOROVÁ, SR 144

**STUDENTS WITH SPECIFIC EDUCATIONAL NEEDS
IN THE UNIVERSITY EDUCATIONAL PROCESS**

VERONIKA MICHVOCÍKOVÁ, SR 155

PSYCHOSOCIAL SUPPORT FOR PUPILS IN EDUCATION

ERICH PETLÁK, SR..... 163

DIVERSITY AND ACCEPTING APPROACH OF INCLUSIVE EDUCATION

DÁŠA PORUBČANOVÁ, JANA HANULIAKOVÁ, ALŽBETA LOBOTKOVÁ, SR..... 170

**ARTEPHILETICS AS A CONSTRUCT OF EFFECTIVE SOCIAL
SUPPORT FOR STUDENTS WITH DEVELOPMENTAL LEARNING
DISABILITIES IN SECONDARY SCHOOLS**

BARBORA SENDER, KRISTÍNA BIELČIKOVÁ, SR 184

**EDUCATIONAL WORK OF A UNIVERSITY TEACHER IN INCLUSIVE
EDUCATION**

MARIANA SIROTOVÁ, KRZYSZTOF MARIUSZ RUBACHA, SR..... 199

**IDENTIFYING AND EDUCATING TWICE-EXCEPTIONAL PUPILS:
CHALLENGES AND STRATEGIES**

GABRIELA SIVÁKOVÁ, SR.....216

ACTIVE AGEING IN THE CONTEXT OF SENIOR EDUCATION FROM THE PERSPECTIVE OF THE HISTORY OF PHILOSOPHY PETR SLOVÁČEK, EDITA ONDŘEJOVÁ, ČR.....	226
TEACHING ENGLISH TERMINOLOGY IN INFORMATION TECHNOLOGY AND ACTIVE AGEING. LECTURER'S APPROACH TO SENIORS GABRIELA SIANTOVÁ, SR.....	242
SENIORS IN FURTHER EDUCATION TÍMEA ŠEBEN ZAŤKOVÁ, SR.....	252
NON-FORMAL EDUCATION OF STUDENTS OF SLOVAK UNIVERSITIES AND COLLEGES JANA ŠOLCOVÁ, LÍVIA NEMCOVÁ, SR	264
EDUCATIONAL AND TRAINING SYSTEM – THE LOST OF THEIR CONTINUITY ŠTEFAN ŠROBÁR, SR	280
PROMOTING THE SOCIAL-EMOTIONAL CLIMATE OF THE CLASSROOM THROUGH COMMUNICATION AND ITS IMPACT ON PUPIL INCLUSION KATARÍNA TIŠŤANOVÁ, SR.....	289
CONCLUSIONS	298
SUMMARY	303
CONTACTS	305

PREDHOVOR (FOREWORD)

Pedagogica Actualis XV. je zborník vedeckých štúdií, ktorý vychádza v poradí ako pätnásta publikácia v rámci série zborníkov vedeckých recenzovaných prác každoročne vydávaných na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. V rámci tejto série v roku 2024 vychádza vydanie s názvom – *Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II.*, ktoré vzniklo ako druhá publikácia v rámci riešeného projektu **BIN SGS02_2021_002 Univerzita podporujúca inteligentné aktívne starnutie**.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda získala vyššie uvedený projekt na jeseň roku 2022 z nórskeho fondov (BIN SGS02_2021_002 *Univerzita podporujúca inteligentné aktívne starnutie*/ University enhancing smart active aging), ktorý je financovaný z Nórskeho grantov a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, s účinnosťou projektovej zmluvy od novembra 2022 s predpokladaným ukončením projektu v apríli 2024. Granty EHP a Nórska predstavujú príspevok Islandu, Lichtenštajnska a Nórska k zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe.

Prioritami tohto obdobia sú:

- #1 Inovácie, výskum, vzdelávanie a konkurencieschopnosť.
- #2 Sociálna inklúzia, zamestnanosť mladých a odstraňovanie chudoby.
- #3 Životné prostredie, energia, zmena klímy a nízko uhlíkové hospodárstvo.
- #4 Kultúra, občianska spoločnosť, dobré spravovanie a základné práva.
- #5 Spravodlivosť a vnútorné záležitosti.

Riešiteľský kolektív podporeného projektu tvoria zástupcovia troch vysokoškolských inštitúcií zo Slovenskej republiky a Nórskeho kráľovstva, a to Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (UCM), Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB) a nórskeho partnerom je Kristiania University College, Oslo.

Hlavná myšlienka projektu – *podpora a propagácia konceptu aktívneho inteligentného starnutia medzi rôznymi kategóriami účastníkov vzdelávania v prostredí vysokých škôl* vznikla pod vplyvom odborného a vedeckého zamerania zodpovedných riešiteľiek (Tokovská, M. – Kristiania University College, Oslo; Šeben Zaťková, T.- UCM v Trnave; Šolcová, J. – UMB v Banskej Bystrici) zo všetkých troch partnerských inštitúcií projektu a ich spoločných inšpiratívnych rozhovorov, v rámci ktorých našli prienik tém sociálnej a emocionálnej podpory, práce so seniormi a vysokoškolskej pedagogiky.

Projekt je zameraný na podporu inštitucionálnej spolupráce medzi inštitúciami vysokoškolského vzdelávania, strednými školami a súkromným sektorom (BIN SGS02). Očakávaným výsledkom riešenia projektu je posilnenie bilaterálnej spolupráce medzi Slovenskom a Nórskom na inštitucionálnej

úrovni s cieľom zvýšiť kvalitu a dôležitosť vzdelávania a odbornej prípravy na Slovensku, v rámci oblasti – *verejnoprospešné technológie a pomoc starším a chorým osobám pri samostatnom bývaní*.

Na vydaní publikácie sa podieľal celý riešiteľský kolektív projektu po organizačno-technickej, expertnej a metodickej stránke a vybraní členovia prispeli aj autorsky. Riešiteľský kolektív projektu tvoria za Univerzitu sv. Cyrila a Metoda v Trnave: PaedDr. Šeben Zaťková, PhD., doc. Mgr. Mariana Sirotová, PhD., Mgr. Veronika Michvocíková, PhD., PaedDr. Miroslav Olvecký, PhD. Mgr. Marián Hostovecký, PhD., doc. Ing. Jana Jurinová, PhD., PhDr. Dominika Doktorová, PhD., PhDr. Gabriela Siantová, PhD., Mgr. Lukáš Kurajda, PhD., Anna Neslušanová, Martina Schmidtová, Mgr. Barbora Vyskočová. Spoluriešiteľom na projekte zo Slovenska je Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici v zastúpení Mgr. Jany Šolcovej, PhD. a nórskeho partnerom je doc. PhDr. Miroslava Tokovská, PhD. z Kristiania University College, Oslo.

ÚVOD (INTRODUCTION)

„Byť začlenený vo vzdelávacej inštitúcii znamená mať v nej hlas. A mať hlas neznamená len byť ticho, ale predovšetkým byť vypočutý, a to pozorne vypočutý, ako jednotlivec, ktorý je jedinečný.“

Ibid

Inkluzívne vzdelávanie je v súčasnosti často diskutovanou otázkou v laickej i odbornej verejnosti. Inkluzívne vzdelávanie je inovatívny prístup v oblasti vzdelávania, ktorý predovšetkým zdôrazňuje právo každého dieťaťa na kvalitné vzdelávanie. UNESCO definuje inkluzívne vzdelávanie ako flexibilný proces s cieľom tvoriť prostredie, v ktorom je možné uspokojiť rôznorodé vzdelávacie potreby každého jedinca bez výnimky. V procese implementácie sa identifikovali tri kroky na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu. Podľa Indexu inklúzie (2002) je prvým krokom vytváranie inkluzívnej kultúry, čo predstavuje zavádzanie nového vyjadrovania, lebo slová vytvárajú realitu. Je potrebné prestať s diferenciáciou detí a mládeže na základe zdravotného problému či postihnutia, zmeniť komunikáciu školy a rodiny – v popredí nemá byť otázka týkajúca sa predpokladov dieťaťa pre dochádzku do bežnej školy, ale edukačný, organizačný a kultúrny potenciál školy. Druhým krokom je etablovanie inkluzívnych štruktúr, vytvorením inkluzívneho prostredia, pre ktoré sú charakteristické dobré vzťahy, podporná komunikácia personálu školy, hodnoty a vízia školy, intenzívne a tímové formy pomoci, otváranie sa rodičom a komunite. Tretím krokom je vytvorenie inkluzívnych modelov vzdelávania, ktoré sú orientované na osobné kompetencie pre budúcnosť (vedieť, robiť, byť, žiť spolu). Je nevyhnutné realizovať takú edukáciu, ktorá nevyčleňuje, neoddeľuje, ale naopak ponúka individuálnu podporu, ktorá sleduje individuálne vývinové nielen edukačné ciele a podporuje potenciál každého účastníka edukácie.

Pre inkluzívne vzdelávanie sú typické hodnoty, ktoré je potrebné rozvíjať a tak vytvárať predpoklad pre formovanie inkluzívnej spoločnosti. Dôvod, prečo je potrebné rozvíjať inkluzívne hodnoty je zrejmy už zo samotnej podstaty hodnôt. Hodnoty predstavujú hlboko zakorenené presvedčenie, ktoré nás núti konať. Dokážeme ich spoznať a porozumieť im skôr na základe konkrétnych činov než prostredníctvom slov. Keď konkrétne slová prepájame s našim najhlbším presvedčením, definujeme ich presný význam a následne podľa nich konáme, stávajú sa pojmami, ktorými pomenúvame naše hodnoty. Pre vytváranie inkluzívnej spoločnosti je preto potrebné rozvíjať inkluzívne hodnoty ako napr. rovnosť, participácia, rešpektovanie rozmanitosti, udržateľnosť, nenásilie, dôvera, empatia, úprimnosť, odvaha, radosť, láska, nádej či optimizmus, krása a múdrosť (Index inklúzie, 2002).

Zborník vedeckých štúdií *Pedagogica Actualis XV. Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II.* vytvára priestor na prezentáciu a komunikáciu otázok implementácie inklúzie jednak vo vzdelávaní a to od základnej školy, cez strednú školu až po inkluzívnu edukáciu na vysokej škole, ale aj implementácie inklúzie v spoločnosti prostredníctvom edukačnej práce so seniormi.

Medzinárodný autorský kolektív zborníku tvoria odborníci zo Slovenska a z Českej republiky z desiatich univerzít a vysokých škôl. Z českých pracovísk sú to Mendelova univerzita v Brně, Česká zemědělská univerzita v Praze a Slezská univerzita v Opavě. Pracoviská slovenských autorov sú Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Trnavská univerzita v Trnave, Univerzita Konštantína filozofa v Nitre, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Prešov, Vysoká škola DTI v Dubnici nad Váhom a Katolícka univerzita v Ružomberku.

Obsahové spracovanie dvadsiatichpiatich vedeckých štúdií uverejnených v zborníku *Pedagogica Actualis XV. Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II.* je možné rozdeliť do dvoch tematických oblastí: seniorský vek a aktívne starnutie a inkluzívny prístup v edukačnom procese. Texty vedeckých štúdií v zborníku sú spracované v slovenskom alebo českom jazyku, každá štúdia obsahuje anglické zhrnutie na konci textu. Texty nie sú radené v publikácii tematicky, ale abecedne podľa mien autorov, keďže otázky riešené v jednotlivých štúdiách sú súčasťou celého konceptu inkluzívneho vzdelávania, navzájom sa prelínajú a pri viacerých z nich nie je možné striktné oddeliť, či riešená problematika je výlučne spadajúca do tej ktorej oblasti.

Vedecké štúdie sú koncepčne orientované na jednotlivé oblasti inklúzie vzdelávania a vytvárajú teoretický, ale aj praktický predpoklad na implementáciu inklúzie v spoločnosti. Obsahujú riešenie problematiky inklúzie z aspektu vzdelávania na školách ale aj vzdelávania seniorov s dôrazom na ich aktívne starnutie. Aktívne starnutie je nosnou myšlienkou projektu – BIN SGS02_2021_002 *Univerzita podporujúca inteligentné aktívne starnutie*, v rámci ktorého vznikol aj tento zborník vedeckých štúdií. Veríme, že sa *Pedagogica Actualis XV. Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II.* stane podnetom pre optimálnu a efektívnu implementáciu inklúzie nielen vo vzdelávaní na všetkých jeho stupňoch, ale aj v celej našej spoločnosti.

editorky

NEFORMÁLNE VZDELÁVANIE ŠTUDENTOV A ŠTUDENTIEK SLOVENSKÝCH UNIVERZÍT A VYSOKÝCH ŠKÔL

NON-FORMAL EDUCATION OF STUDENTS OF SLOVAK UNIVERSITIES AND COLLEGES

Jana Šolcová, Lívia Nemcová, SR

Anotácia: Predkladaná štúdia empirického charakteru sa zaoberá neformálnym vzdelávaním študentstva slovenských univerzít a vysokých škôl. Cieľom štúdie je priblížiť možnosti využitia získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania vo vzťahu k vybraným súčastiam svojho života: štúdium, rozvoj praxe, sebarozvoj z pohľadu študentstva. Prezentované výsledky parciálnou súčasťou empirického výskumu zameraného na neformálne vzdelávanie v pregraduálnej príprave budúcich profesionálov pomáhajúcich profesií.

Kľúčové slová: neformálne vzdelávanie, študenti, prínosy vzdelávania, kompetencie.

Úvod

Priestor na vysokých školách na rozvoj neformálneho vzdelávania poskytuje nielen realizácia samotného vzdelávania budúcich profesionálov a profesionálok v rôznych vedných oblastiach, ale aj oblasť výskumu, integrálne prepojená s tretím poslaním vysokých škôl a univerzít na Slovensku. Výskum v oblasti neformálneho vzdelávania a jeho jednotlivých tém by mal mať priame využitie v praxi, a teda v práci s rôznymi cieľovými skupinami (deti, mládež, dospelí, seniori). Začínajúc vymedzením samotného pojmu neformálne vzdelávanie, je potrebné konštatovať, že tento pojem predstavuje jednu zo zásadných súčastí celoživotného vzdelávania. Koncept celoživotného vzdelávania sa začal presadzovať s prijatím medzinárodného dokumentu Memorandum o celoživotnom vzdelávaní sa (prijatý Európskou komisiou v roku 2000). Celoživotné vzdelávanie predstavuje kontinuálny proces, ktorý umožňuje získať vedomosti, zručnosti a kompetencie rôznymi vzdelávacími cestami v priebehu celého života človeka a je realizovaný v súlade s indivi-

duálnymi potrebami a záujmami každého človeka. Dôležitú úlohu zohráva individuálna motivácia človeka k učeniu (sa). Takéto učenie (sa) prebieha bez ohľadu na životnú etapu, v ktorej sa človek nachádza (Knotová, 2006). Globálnou výzvou v oblasti vzdelávania je udržať vzdelávanie: kontinuálne, kooperatívne, sebaorientované, aktívne, široko zamerané, trvalé, pozitívne orientované, uplatniteľné, a to všetko ako udržanie schopnosti a uplatniteľnosti človeka nielen v kontexte zamestnateľnosti, ale aj verejnej angažovanosti (Collins, 2009). Celoživotné vzdelávanie nie je obmedzované len na obdobie školy (školský vek), ale je kontinuálnym procesom ďalšieho vzdelávania sa v dospelosti. Pokračujúc v úvahách smerom k východiskám neformálneho vzdelávania cez koncept celoživotného vzdelávania, je potrebné poukázať na tri základné podsystémy tohto konceptu. Memorandum o celoživotnom vzdelávaní (2000, s. 11) definuje tri základné subsystémy celoživotného vzdelávania:

- formálne vzdelávanie sa (z ang. formal learning);
- neformálne vzdelávanie sa (z ang. non-formal learning);
- neinštitucionálne/informálne učenie sa (z ang. informal learning).

Vo všeobecnosti sú tieto subsystémy charakterizované najmä z hľadiska ich vzťahu k inštitucionálnemu zabezpečeniu. V Národnom programe výchovy a vzdelávania na roky 2018 – 2027 sa neformálne vzdelávanie vníma ako jedna z platforiem vzdelávania, popri formálnom vzdelávaní a informálnom učení sa (Novotná, 2017). Kým formálne vzdelávanie je do značnej miery inštitucionalizované a býva ukončené potvrdením o nadobudnutí kvalifikácie, to neformálne prebieha popri formálnom a skôr poskytuje ďalšie príležitosti vo vzdelávaní. Špecifickým vzdelávaním v koncepte celoživotného vzdelávania je informálne učenie sa, ktoré je neinštitucionálne a tvorí prirodzenú súčasť každodenného života človeka. V súlade s cieľom vedeckej štúdie sústreďujeme ďalej pozornosť len na neformálne vzdelávanie.

Koncept neformálneho vzdelávania

Neformálne vzdelávanie je zámerné a má taktiež svoj cieľ vzdelávania, no zároveň je dobrovoľné. Neformálne vzdelávanie je intencionálny proces a z pohľadu účastníka je vnímané ako otvorené a najmä dobrovoľné (Knotová, 2006). Prebieha v rozmanitých prostrediach a situáciách. Tieto prostredia či situácie sa môžu striedať a príslušné činnosti či kurzy môžu viesť rôzni profesionálni facilitátori učenia (napr. pracovníci s mládežou, vychovávatelia, učitelia, lektori), ale aj dobrovoľníci (napr. mládežnícki vedúci alebo mladí vedúci). Vzdelávacie aktivity sú naplánované, ale zriedkakedy štruktúrované ako tradičné vyučovacie hodiny alebo predmety (Pešek, Škrabská, Novosádová & Dočkalová, 2020, s. 13). Neformálne vzdelávanie sa realizuje mimo systému formálneho vzdelávania a výchovy, spravidla jeho obsah neurčuje všeobecne štátom dané kurikulum, ale zameranie konkrétnej vzdelávacej

inštitúcie (Hofbauer, 2004, s. 19). Napriek tomu je neformálne vzdelávanie štruktúrované (najmä z hľadiska stanovenia cieľov, počtu hodín, obsahu alebo podpory učenia sa) a je možné ho považovať za zámerné vzhľadom na perspektívy učiacich sa (Čornaničová, 2010). Hovoríme o vzdelávaní, ktoré neposkytujú školy, ale iné vzdelávacie inštitúcie a obyčajne ani nevedie k získaniu dokladu o vzdelaní. Švec (2008) ďalej konštatuje, že predstavuje alternatívu voči tzv. formálnemu školovaniu. Neformálne vzdelávanie zasahuje široké spektrum tém, tak ako aj široké vekové spektrum účastníkov neformálneho vzdelávania. Podľa Průchu, Walterovej a Mareša (2003) do tejto kategórie spadajú aj programy funkčnej gramotnosti pre dospelých, zdravotná výchova, plánované rodičovstvo, rekvalifikačné kurzy, kurzy ovládania počítača a pod.

Koncept neformálneho vzdelávania je do značnej miery terminologicky nejednotný. Pri pohľade na jednotlivé charakteristiky či samotné používanie pojmu nájdeme hneď niekoľko alternatív, ako celý koncept pomenovať. Považujeme za dôležité upozorniť hneď v úvode na skutočnosť, že v odbornej literatúre, ako aj v samotnej praxi sa stretávame s používaním termínov ako (Nemcová & Šolcová, 2020): neformálna edukácia; neformálne vzdelávanie; neformálne učenie; semiformálne vzdelávanie; mimoškolské vzdelávanie.

V kontexte predchádzajúcich statí súhlasíme s autorom Hofbauerom (2004), ktorý špecifickosť neformálneho vzdelávania definuje z týchto hľadísk:

a) z hľadiska princípov:

- je založené na dobrovoľnosti (dobrovoľnom princípe);
- je prístupné každému (v ideálnom prípade);
- je organizovaným a štruktúrovaným procesom so vzdelávacími cieľmi;
- je založené na potrebách účastníkov;
- je to systém vzdelávania založený na hodnotách.

b) z hľadiska postupov:

- ide o participatívny prístup (výchovné pôsobenie, ktoré pripravuje mladých ľudí na to, aby boli schopní fungovať ako samostatní a nezávislí členovia spoločnosti a vedie ich k väčšej autonómii a k sebariadeniu);
- je veľmi interaktívne, zahŕňa účastníkov;
- realizuje sa na základe skúseností a akcie, vychádza z potrieb účastníkov;
- úspech aj neúspech sú v zmysle učenia sa rovnako dôležité;
- umožňuje medzigeneračnú spoluprácu – rôzne vekové rozpätie medzi účastníkmi.

c) z hľadiska rozvoja:

- ide o celostný a procesne orientovaný prístup;
- umožňuje učenie sa životným zručnostiam a prípravu na aktívne občianstvo na základe zapojenia sa jednotlivcov i skupín;
- rozvíja zvedavosť a nadšenie pre vec;
- umožňuje získať skúsenosť a preberať zodpovednosť;

- učí spoločne pracovať, učiť sa demokraticky konať a rozhodovať a takto si osvojovať zásady aktívneho občianstva;
- prostredníctvom skúsenosti získanej v relatívne stabilnom sociálnom prostredí rozširuje osobné, sociálne a profesijné kompetencie;
- poskytuje možnosť učiť sa angažovanosti a solidarite, motivácii a iniciatívnosti, tolerancii a interkultúrnej výchove, kritickým postojom a intelektuálnej nezávislosti, sebadôvere a ďalším žiaducim rysom osobnosti.

Jednotlivé hľadiská dávajú priestor vysvetliť neformálne vzdelávanie v súvislosti s filozofickými a pedagogickými východiskami. Prvým filozofickým východiskom je holistický prístup a humanistická filozofia, ktorej sa venujú najbližšie state. V rámci pedagogických východísk neformálneho vzdelávania zameriavame pozornosť na pedagogiku voľného času, pragmatizmus a učenie sa zážitkom. Z holistického pohľadu sa neformálne vzdelávanie realizuje prostredníctvom cielenej podpory a rozvoja konkrétnych kompetencií. Výsledkom neformálneho vzdelávania nie sú len vedomosti a zručnosti, ale aj rozvoj postojov, získanie skúseností, s ktorými ďalej človek pracuje, a rozvoj osobnosti. Podľa Fudalyho & Lenča (2008) môžu byť tieto ukazovatele ťažko merateľné a hodnotiteľné. Napriek tomu sú v procese overovania vytvorené určité mechanizmy, ktoré aspoň sčasti opisujú prínosy a niekedy merajú aj dosahy neformálneho vzdelávania študentstva. V rámci pedagogických východísk sa môžeme na neformálne vzdelávanie pozrieť z hľadiska pedagogiky voľného času. Neformálne vzdelávanie sa prevažne uskutočňuje vo voľnom čase, t. z. že je tiež chápané ako výchova vo voľnom čase, pretože sa realizuje mimo času určeného na formálne vzdelávanie. Aj keď sme vo voľnom čase, stále je to proces cieľavedomý, zámerný, plánovitý a komplexný (Nemcová & Dulovics Sámelová, 2021).

Neformálne vzdelávanie v kontexte rozvoja kompetencií študentov a študentiek

Autor Chomský v 60. rokoch 20. storočia zaviedol pojem kompetencia a definoval ju ako mentálnu schopnosť rodeného hovorcu vytvárať na základe poznania gramatických pravidiel nekonečné množstvo viet príslušného jazyka, resp. na základe tohto poznania vety prijímať od iných a interpretovať ich (Novotná, 2017). V rámci neformálneho vzdelávania je kompetencia všeobecne charakterizovaná ako základná cieľová kategória, výstup z neformálneho vzdelávania, a k ich nadobúdaniu a rozvíjaniu má smerovať celý vzdelávací obsah a metódy neformálneho vzdelávania (Nemcová & Šolcová, 2021). Autori Belz & Siegrist (2001) upozorňujú na potrebu zachytiť prínos a dôsledky neformálneho vzdelávania v živote študentstva z kompetenčného pohľadu, ktorý zahŕňa tri prístupy: kognitívny prístup (schopnosti spojené s myslením, uvažovaním); prístup založený na analýze činností (schopnosti, ktoré prepájajú myslenie s konkrétnym konaním a správaním

sa); prístup založený na spoločnosti (schopnosti súvisiace so sociálnou inteligenciou a schopnosťou fungovať v rámci systému a kolektívu).

Európska komisia spolupracuje s členskými štátmi Európskej únie na podpore a posilnení rozvoja kľúčových kompetencií a základných zručností pre všetkých, od útleho veku po celý život. Na kvalitné a inkluzívne vzdelávanie, odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie, ktoré rozvíja kľúčové kompetencie a základné zručnosti, by mal mať právo každý človek. Kľúčové kompetencie a základné zručnosti potrebuje každý z nás pre osobné uspokojenie a rozvoj, zamestnateľnosť, spoločenské začlenenie a aktívne občianstvo (Kľúčové kompetencie a základné zručnosti, 2020). Neformálne vzdelávanie je prostriedkom rozvoja kľúčových a základných kompetencií. Existuje osem kľúčových kompetencií definovaných EÚ (Key Competences for Lifelong Learning, 2019), ktoré vieme rozvíjať prostredníkom neformálneho vzdelávania:

- kompetencia v oblasti gramotnosti (viacjazyčná spôsobilosť, materinský i cudzí jazyk);
- matematická kompetencia a spôsobilosť (v oblasti vedy, techniky, strojárstva, prírodných vied, metodológie...);
- digitálna kompetencia;
- osobnostná, sociálna a vzdelávacia schopnosť učiť sa;
- občianska kompetencia;
- podnikateľská kompetencia;
- kultúrne povedomie a kompetencia komunikačná.

Výsledky niekoľkých výskumov potvrdzujú úspešnosť neformálneho vzdelávania pri rozvíjaní kľúčových kompetencií vysokoškolských študentov. Štúdie prezentujúce výsledky súhrnne naznačujú, že neformálne vzdelávanie zohráva úlohu pri rozvoji kľúčových kompetencií medzi študentmi vysokých škôl. Dmytrenko, Kapustina & Kharkivska et. al. (2021) zdôrazňujú dôležitosť rozvoja kľúčových kompetencií vo vysokoškolskom vzdelávaní a potrebu rozširovania osobných a sociálnych skúseností nad rámec vedomostí. Zagrebina, Sharafetdinova & Konyushenko (2015) poukazujú na potenciál rozvoja informačných technológií, konkrétne e-learningových systémov, v súvislosti s rozvojom kľúčových kompetencií vysokoškolských študentov. Struková & Bašková (2017) pojednávajú o inovácii vzdelávania na podporu a rozvoj kľúčových kompetencií absolventov so zameraním na konkrétny študijný program. Velasco (2014) navrhuje model, ktorý naznačuje, že univerzity môžu študentom zvýšiť hodnotu formálneho vzdelávania zvyšovaním ich kľúčových kompetencií prostredníctvom uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania, v rámci ktorého si tieto kompetencie rozvinú. Na národnej úrovni proces uznávania výsledkov neformálneho vzdelávania predstavuje najmä prijatie dokumentu Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v SR (2016), ktorý vypracoval Štátny inštitút odborného vzdelávania. Dokument poukazuje okrem iného na možnosti uznávania

výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa napríklad v súvislosti s profesiou, prehľbovaním alebo zvyšovaním kvalifikácie a pod. Touto problematikou sa zaoberá Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030 a jej akčný plán. K tejto stratégii bol prijatý aj Akčný plán na roky 2022 – 2024, kde sa uvádza, že sa budú podporovať rôznorodé aktivity pri vzdelávaní a učení (sa) dospelých, ktoré sa týkajú aj učenia (sa) v oblastiach voľnočasových aktivít, či edukačné aktivity vychádzajúce zo záujmov a potrieb samotných účastníkov vzdelávania. Na dôležitosť uznania neformálneho vzdelávania v univerzitnom vzdelávaní upozorňuje niekoľko vedeckých štúdií (Bjornavold, 2000; Carrasco-Embueña & Hernández-Amorós, 2012 a i.). Uznávanie prínosu neformálneho vzdelávania sa študentov a študentiek vysokých škôl a univerzít je aj v súčasnosti spojené s množstvom výziev a bariér, na ktoré upozorňujú viacerí slovenskí a zahraniční odborníci (Detko, Fonodová & Gállová et al., 2016; Pavlis-Korres, 2022 a i.). Uznávanie výsledkov neformálneho vzdelávania je v kontexte Slovenskej republiky spojené najmä s pojmami ako validácia, overenie, uznanie platnosti, kontrola a pod. (Detko, Fonodová & Gállová et al., 2016). Tak ako sa mení spoločnosť, mení sa aj rola vzdelávacej inštitúcie a rola vzdelávateľa sa vo formálnom aj neformálnom vzdelávaní mení. Vzdelávateľ nie je jediný sprostredkovateľ vedomostí a zručností, preto by mal byť skôr v pozícii podnecovateľa vnútorných motivačných zdrojov rozvoja osobnosti človeka.

Metódy a výskumná vzorka

V rámci štúdie sme hľadali odpoveď na to, ako študentstvo vysokých škôl a univerzít, ktoré absolvovalo počas pregraduálnej prípravy neformálne vzdelávanie na Slovensku, subjektívne vníma možnosť využitia získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania vo vzťahu k vybraným súčastiach svojho života: štúdium, rozvoj praxe, sebarozvoj. Pre získanie odpovedí sme zvolili synergizáciu hodnotenia využitia získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania a subjektívneho hodnotenia úrovne kľúčových kompetencií. V rámci kvantitatívneho dizajnu bol využitou metódou zberu dát dotazník. Otázky zachytávali názory a skúsenosti študentov a študentiek s neformálnym vzdelávaním a súvislosti získaných informácií a vedomostí z neformálneho vzdelávania s ich študijným odborom, rozvojom ich praxe a sebarozvojom (dotazník vlastnej proveniencie, Nemcová & Šolcová, 2020). Reliabilitu dát sme zisťovali prostredníctvom Cronbachovej alfy a výsledky poukazujú na uspokojivú reliabilitu výskumného nástroja. Všetky hodnoty Cronbachovej alfy sa približovali koeficientu 0,7 alebo ho presahujú (rozptyl od 0,669 do 0,787). Zber empirických údajov zabezpečila externá firma (spoločnosť MN FORCE) prostredníctvom metódy CAWI – online panel slovenských a zahraničných respondentov. Štatistickú analýzu dát sme uskutočnili prostredníctvom programu SPSS 22.0, počas analýzy bola využitá deskriptívna

štatistika a testy: Kruskalov-Wallisov test, t-test, korelácie (Pearson). Výskumu sa zúčastnilo 600 respondentov – študentov a študentiek denného štúdia vysokých škôl alebo univerzít. Charakteristiky sme identifikovali podľa stupňa štúdia, veku, univerzity, študijného odboru. Uvedené charakteristiky výskumnej vzorky nám slúžili na vzájomné korelácie, ako aj ďalšie štatistické testy.

Výskumu sa zúčastnilo 600 respondentov – študentov denného štúdia vysokých škôl alebo univerzít. Zostavenie a výber výskumného súboru a vzorky prebiehalo prostredníctvom rovnomerného stratifikovaného náhodného výberu (Gavora, 2015). Z celkového počtu bolo 206 mužov (34,3 percent) a 394 žien (65,7 percent). Z hľadiska veku sa do výskumu zapojili respondenti vo veku od 18 do 28 rokov. Pre korelačné účely sme si vytvorili dve vekové kategórie: veková kategória 18 – 22 rokov v počte 285 respondentov (47,5 percent) a veková kategória 23 – 28 rokov v počte 315 respondentov (52,5 percent), pričom najpočetnejšie zastúpeným bol vek 23 rokov (144 respondentov, t. j. 24 percent) a naopak najmenej zastúpenou bola veková kategória 27 rokov (2,8 percent). Pokiaľ ide o zastúpenie respondentov s ohľadom na ich štúdium na jednotlivých univerzitách, identifikovali sme šesť univerzít. Najpočetnejšie zastúpenie respondentov má Univerzita Komenského v Bratislave (18,8 percent), Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (16,7 percent), Trnavská univerzita/Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave (16,2 percent), Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre (16,5 percent), Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (16,0 percent), Prešovská univerzita v Prešove (15,8 percent). Výber univerzít súvisel s existenciou ponuky pomáhajúcich profesií.

Výsledky

V deskriptívnej analýze sme sa zamerali aj na to, ako študenti vysokých škôl posudzujú možnosť využitia získaných vedomostí, zručností a postojov z neformálneho vzdelávania o vzťahu k vybraným súčastiach svojho života: štúdium, rozvoj praxe, sebarozvoj. Výsledky poukázali na to, že študenti vysokých škôl vnímajú využívanie získaných vedomostí, zručností a postojov v rámci svojho štúdia na vysokej škole ako priemerne súvislé (priemer = 3,21). V kontexte rozvoja praxe vnímajú naopak významnú súvislosť (priemer = 4,10) medzi neformálnym vzdelávaním a rozvojom praxe. V oblasti sebarozvoja vnímajú študenti vysokých škôl medzi prínosmi získanými neformálnym vzdelávaním a ich vlastným sebarozvojom ako vzťah priemernej úrovne (priemer = 3,43).

V snahe nájsť súvislosti sme korelovali túto otázku so subjektívnym vnímaním úrovne rozvoja svojich kľúčových kompetencií. Zistenia v oblasti komunikačných kompetencií prezentuje tabuľka 1. V komunikačných kompetenciách sme zistili, že existuje priama pozitívna súvislosť v subjektívnom posudzova-

ní úrovne kompetencie a hodnotením súvislosti využitia získaných vedomostí, zručností a postojov z neformálneho vzdelávania ($p < 0,001$).

Tabuľka 1 Miera hodnotenia súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania s komunikačnými kompetenciami

Komunikačné kompetencie		Oblasť života študenta		
		Štúdium	Prax	Sebarozvoj
Schopnosť adekvátne komunikovať v materinskom jazyku	Pearson Correlation	0,48	0,42	0,43
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000
Schopnosť komunikovať v cudzom jazyku	Pearson Correlation	0,41	0,41	0,40
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000
Schopnosť pracovať s informáciami	Pearson Correlation	0,49	0,43	0,46
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000
Schopnosť aktívne počúvať iných	Pearson Correlation	,47	,46	,48
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000
Schopnosť zúčastňovať sa diskusie	Pearson Correlation	,46	,45	,44
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000
Schopnosť konzultovať a radiť sa	Pearson Correlation	,45	,41	,43
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000

Poznámka: Všetky korelácie sú signifikantné na hladine významnosti 0,001.

Popísaná súvislosť v tabuľke 1 sa na základe korelácie potvrdila vo všetkých kompetenčných klastroch: informačné kompetencie ($p < 0,001$), sociálne a personálne kompetencie ($p < 0,001$), pracovné a podnikateľské kompetencie ($p < 0,001$), občianske a kultúrne kompetencie ($p < 0,001$). Medzi premennými existuje lineárna závislosť, čím viac sa zvyšuje hodnota jednej premennej, tým viac sa zvyšuje aj hodnota druhej premennej. Všetky korelácie sú signifikantné na hladine významnosti 0,001. Uvedené vnímanie sme ďalej testovali prostredníctvom t-testu pre dva nezávislé výbery.

Tabuľka 2 Miera súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania na základe rodu

	Muž			Žena				
	Priemer	Št. odch.	N	Priemer	Št. odch.	N	t	Sig. (2-tailed)
Štúdium	2,72	1,32	206	3,03	1,23	394	-2,61	0,009**
Prax	2,91	1,21	206	2,98	1,29	394	-0,61	0,544
Sebarozvoj	3,09	1,35	206	3,15	1,29	394	-0,46	0,643

Poznámka: ** Rozdiel je signifikantný na hladine významnosti 0,01; t- test

V tabuľke 2 môžeme vidieť súvislosť využívania získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania a rodu. Naše výsledky poukazujú na skutočnosť, že toto vnímanie je významne spojené s rodom. Vzhľadom na vek respondentov zapojených do výskumu sme vytvorili dve vekové skupiny: 1) od 18 do 22 rokov; 2) od 23 do 28 rokov. Pri subjektívnom hodnotení využitia získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania neboli medzi respondentmi z vekovej skupiny od 18 do 22 rokov a z vekovej skupiny od 23 do 28 rokov rozdiely (tabuľka 3).

Tabuľka 3 Miera súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania na základe veku

	18 – 22 rokov		23 – 28 rokov			
	Priemer	Št. odch.	Priemer	Št. odch.	t	Sig. (2-tailed)
Štúdium	2,94	1,30	2,90	1,25	0,35	0,726
Prax	2,95	1,21	2,96	1,30	-0,05	0,958
Sebarozvoj	3,11	1,33	3,15	1,29	-0,31	0,755

Poznámka: Medzi priemerami výberov nie sú signifikantné rozdiely.

Zaujímavé rozdiely sme však zaznamenali v najpočetnejšej vekovej skupine (vek 23 tvorilo 24 percent z celkovej výskumnej vzorky), ktorá najväčšiu súvislosť vnímala v kontexte rozvoja praxe ($p = 0,03$).

Tabuľka 4 Miera súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania so stupňom štúdia

	Bc. denná forma		Mgr. denná forma			
	Priemer	Št. odch.	Priemer	Št. odch.	t	Sig. (2-tailed)
Štúdium	2,88	1,19	2,97	1,36	-0,76	0,450
Prax	2,96	1,22	2,96	1,31	-0,02	0,987
Sebarozvoj	3,15	1,31	3,11	1,30	0,38	0,705

Poznámka: Medzi priemermi výberov nie sú signifikantné rozdiely.

Tabuľka 4 prezentuje subjektívne vnímanie študentov vo vzťahu k stupňu štúdia. Zistenia prezentujú skutočnosť, že stupeň štúdia nepodmieňuje významné rozdiely v tomto vnímaní.

V rámci štatistických analýz jednou z nezávislých premenných bola univerzita, na ktorej respondenti študovali. Vo výskumnej vzorke sme zachytili päť univerzitných miest na Slovensku. Keďže neboli splnené podmienky homogenity rozptylov, na zisťovanie rozdielov medzi vytvorenými skupinami respondentov (na základe miesta štúdia) sme použili namiesto ANOVY neparametrický Kruskalov-Wallisov test. Pre vyhodnotenie sme si stanovili nulovú hypotézu, ktorá sa orientovala na to, že nami stanovené dve premenné sú nezávislé. A je teda možná pravdepodobnosť toho, že nastane významný rozdiel v hodnotení získaných prínosov z neformálneho vzdelávania v jednotlivých oblastiach života respondentov. Ako prezentuje tabuľka 5, na základe hodnoty Chi-Square sú nami stanovené premenné nezávislé.

Uvedená nezávislosť preukázala významné rozdiely najmä v druhej výskumnej otázke, čomu venuje pozornosť nasledujúca podkapitola.

Tabuľka 5 Testovanie rozdielov medzi univerzitami

	Chi-Square	Df	Asymp. Sig.
Štúdium	3,81	5	0,577
Prax	1,01	5	0,961
Sebarozvoj	3,48	5	0,626

Poznámka: df – stupeň nezávislosti (rozptyl 1 – 5)

Následne sme hľadali štatisticky významné rozdiely vo vnímaní respondentov na základe univerzít (tabuľka 6). Vo vnímaní prínosov získaných neformálnym vzdelávaním a jednotlivými oblastami života respondentov nastali rozdiely v priemerných hodnoteniach, no nepotvrdili sa medzi jednotlivými

univerzitami významné štatistické rozdielnosti (tabuľka 6 signifikantné rozdiely (posledný stĺpec) – rozdiel by bol signifikantný na hladine významnosti 0,05). Zo zistení vyplýva, že respondenti z Univerzity Komenského v Bratislave vnímajú priemernú súvislosť medzi využívaním získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania a v rámci rozvoja svojej praxe ($p = 2,91$) a sebarozvoja (priemer = 3,09) a nízku súvislosť v rámci štúdia (priemer = 2,42). Respondenti z trnavských univerzít vnímajú významnú súvislosť medzi využívaním získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania a sebarozvojom (priemer = 3,72), naopak priemerné prepojenie vnímajú pri štúdiu (priemer = 2,78) a v rozvoji praxe (priemer = 2,92). Respondenti Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre významnú súvislosť vnímajú taktiež v rámci sebarozvoja (priemer = 3,82) a priemerné súvislosti v rámci štúdia (priemer = 3,33) a praxe (priemer = 3,07). V rámci vnímania súvislostí medzi získanými kompetenciami a ich využívaním nastal rozdiel u študentov Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach, kde významnú súvislosť a prepojenie vnímali respondenti v oblasti štúdia (priemer = 3,89), naopak priemerné prepojenie a využívanie v oblasti rozvoja praxe (priemer = 2,96) a sebarozvoja (priemer = 3,21). Študenti Prešovskej univerzity vnímajú významnú súvislosť získaných kompetencií najmä vo vzťahu k rozvoju ich praxe (priemer = 3,96) a priemerné využívanie v štúdiu (priemer = 2,94) a sebarozvoji (priemer = 3,09). Priemerné hodnotenie súvislostí kompetencií a rozvoja praxe (priemer = 2,93), ako aj sebarozvoja (priemer = 3,05) sme zistili u študentov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, naopak významné prepojenie vnímajú v rámci svojho štúdia a študijných povinností (priemer = 3,57).

Tabuľka 6 Miera súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania na základe univerzity

	Štúdium		Prax		Sebarozvoj	
	Priemer	Std. Deviation	Priemer	Std. Deviation	Priemer	Std. Deviation
Univerzita Komenského v Bratislave	2,42	1,32	2,91	1,21	3,09	1,23
Trnavská univerzita/ Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave	2,78	1,36	2,92	1,48	3,72	1,43
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre	3,33	1,25	3,07	1,23	3,82	1,37
Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach	3,89	1,21	2,96	1,18	3,21	1,37

Prešovská univerzita	2,94	1,33	3,96	1,21	3,09	1,34
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	3,57	1,15	2,93	1,27	3,05	1,12

Poznámka: Tieňovanie označuje najmenšie a najväčšie priemerné hodnotenie.

Diskusia a záver

Pokiaľ by sme prezentované výsledky posúdili v kontexte teoretických záverov štúdií zameraných na prínos a vplyv neformálneho vzdelávania, výsledky by mali byť na prvý pohľad jednoznačné. Situácia nami sledovaných ukazovateľov naznačuje tendenčné možnosti identifikovať prínos v rozvoji kľúčových kompetencií aj v podmienkach Slovenska a upriamuje pozornosť na proces uznávania prínosov neformálneho vzdelávania.

Pri hodnotení využiteľnosti získaných kompetencií prostredníctvom neformálneho vzdelávania v jednotlivých oblastiach života študentov sa preukázala súvislosť (na hladine významnosti $p < 0,05$ a $p < 0,01$) medzi nasledujúcimi ukazovateľmi:

- miera súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania na základe rodu ($p < 0,01$);
- miera hodnotenia súvislosti získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania s kompetenčnými klastrami (medzi premennými existuje lineárna závislosť, čím viac sa zvyšuje hodnota jednej premennej, tým viac sa zvyšuje aj hodnota druhej premennej, $p < 0,01$);
- súvislosť študijných programov a hodnotenia využitia získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania vo svojom štúdiu (súvislosť sa preukázala u štyroch z piatich vytvorených skupín študijných programov).

Výsledky nášho výskumu v mnohom korešpondujú s výsledkami podobných výskumov zameraných na rozvoj kompetencií vysokoškolských študentov. Štúdia autorov Dmytrenko, Kapustina a Kharkivska et. al. (2021) prezentuje výsledky, ktoré potvrdzujú, že neformálne vzdelávanie zohráva úlohu pri rozvoji kľúčových kompetencií študentov vysokých škôl. Vo svojich zisteniach prezentujú nielen potrebu kompetenčného prístupu vo vysokoškolskom vzdelávaní, ale aj potrebu prepájania rozvinutých kompetencií s ďalšími oblasťami života vysokoškolských študentov. Autori deklarujú, že uvedenými opatreniami môžeme zvýšiť motiváciu študentov zvládnuť akademické vzdelávanie a pomôcť odstrániť priepasť medzi procesom učenia sa a praktickou aplikáciou naučeného. Naše zistenia poukazujú na to, že študenti vysokých škôl využívajú získané kompetencie z neformálneho vzdelávania nielen v rámci vlastného sebarozvoja, ale aj v štúdiu a pri plnení študijných povinností, ako aj pri rozvoji praxe. Na potenciál individuálneho rozvoja prostredníctvom neformálneho vzdelávania študentov univerzít upozorňujú

aj výsledky štúdie autorov Arico, Lasselie a Thampanishvong (2010). Ďalšie dostupné štúdie sa nezameriavali na neformálne vzdelávanie študentov univerzít v takomto širokom kontexte. Väčšinou overovali vplyv konkrétneho programu, projektu alebo vzdelávacieho kurzu neformálneho vzdelávania na rozvoj kľúčových kompetencií študentov (Romadhon, 2018). Taktiež overovali súvislosť medzi neformálnym vzdelávaním študentov univerzít a ich uplatniteľnosťou na trhu práce (Collins, 2009; Arico, Lasselie & Thampanishvong, 2010).

Z výsledkov výskumu, ktorý mapoval súčasný stav neformálneho vzdelávania študentov univerzít a využitie rozvinutých kľúčových kompetencií prostredníctvom neformálneho vzdelávania, sú v súvislosti s predkladanými výsledkami spojené dve dôležité zistenia, ktoré upozorňujú na limity výskumu. Prvým je aktuálna situácia výskumu v oblasti neformálneho vzdelávania študentov univerzít a vysokých škôl na Slovensku. V súvislosti s týmto zistením je ďalšie meranie vplyvu či aspoň minimalisticky poňatých prínosov neformálneho vzdelávania v širšom kontexte skôr nereálne. Preto aj náš výskum naráža na problém neexistencie porovnania zistení s inými zisteniami v kontexte slovenských podmienok. Druhým prvkom predstavujúcim limity a obmedzenia našich zistení sú zistenia vyplývajúce z výsledkov nášho výskumu. Kvantitatívny dizajn je z nášho pohľadu potrebné rozšíriť o ďalšie interpretácie samotných študentov univerzít. Uvedené napomôže lepšie pochopiť význam subjektívnych hodnotení. Vzhľadom na uvedené a vzhľadom na konvergentný paralelný dizajn výskumu, sme v rámci celkového výskumného projektu realizovali aj kvalitatívny výskum so študentami univerzity, ktorého výsledky nie sú súčasťou tejto štúdie. Výsledky tejto štúdie prispievajú k poznaniu fenoménu neformálneho vzdelávania študentov a študentiek vysokých škôl a univerzít a sú dôležitou spätnou väzbovou reflexiou o aktuálnom stave neformálneho vzdelávania, jeho prínosoch v rozvoji kľúčových kompetencií a jeho uznávaní v prostredí vysokých škôl na Slovensku.

Literatúra :

- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES. 2000. *A memorandum on lifelong learning*. Dostupné na: https://arhiv.acs.si/dokument/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf
- ARICO, F. R., LASSELLE, L., THAMPANISHVONG, K. 2010. *Improving Students' Learning Aspirations Beyond Post-Primary Education: A First Account of Two Non-Formal Education Programmes in Middle-Income Countries*. University of St. Andrews.
- BELZ, H. SIEGRIST, M. 2001. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Portál. ISBN 978-80-262-084-64.

- COLLINS, J. 2009. Lifelong learning in the 21st century and beyond. *Radiographics*, 29(2), 613-622. Dostupné na: <https://pubs.rsna.org/doi/abs/10.1148/rq.292085179?journalCode=radiographics>
- BJORNAVOLD, J. 2000. *Making learning visible: Identification, assessment and recognition of non-formal learning in Europe*. Bernan Associates. ISBN 978-92-896-0509-0.
- CARRASCO-EMBUENA, V. & HERNANDÉZ-AMORÓS, M. J. 2012. Lifelong Learning at the University Of Alicante: A General Approach. In *EDU-LEARN12 Proceedings* (pp. 769-774). IATED. ISSN: 2340-111
- ČORNANIČOVÁ, R. 2010. Potreba vytvorenia moderného výkladového a terminologického slovníka. *Národná osвета – Reflexia kultúry*. 2010, roč. 20, č. 5, 6, 26-30. ISSN 1335-451.
- DETKO, J., FONODOVÁ, I., GÁLLOVÁ, Ľ., KLEMPOVÁ, M., LASZ, A. & ŠPRLÁK, T. 2016. *Validácia výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa v SR*. Dostupné na: https://rozvojkariery.sk/wp-content/uploads/2018/06/analiza_validacia_vysledkov_neformálneho_vzdelávania_a_informálneho_učenia.pdf
- DMYTRENKO, K., KAPUSTINA, O., KHARKIVSKA, A., KORSIKOVA, K., MOLCHANIUK, O., & ONYPCHENKO, O. 2021. *Determination of conditions for motivating the Development of key competencies of higher Education students*. DOI: 10.1177/105382591103400205
- FUDALY, P., & LENČO, P. 2008. *Neformálne vzdelávanie detí a mládeže*. Bratislava, Iuventa. ISBN 978-80-8072-079-7.
- GAVORA, P. 2015. Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohľad na jej súčasné podoby. In *Pedagogická orientace*. 2015, roč. 25, č. 3. DOI: 10.5817/PedOr2015-3-345
- HOFBAUER, B. 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-927-5.
- Key competences for lifelong learning*. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>
- Kľúčové kompetencie a základné zručnosti*. 2020. Dostupné na: <https://education.ec.europa.eu/sk/education-levels/school-education/key-competences-and-basic-skills>
- NEMCOVÁ, L., ŠOLCOVÁ, J. 2020. *Neformálne vzdelávanie detí a mládeže*. Belianum. Dostupné na: <https://publikacie.umb.sk/publication/publicationFileDownload.php?ID=19417>
- NEMCOVÁ, L. & ŠOLCOVÁ, J. 2021. Neformálne vzdelávanie v škole a školskom zariadení. *Pedagogické rozhľady*, 30(1), 11-16. ISSN 1335-0404.

- NEMCOVÁ, L. & DULOVICS SÁMELOVÁ, S. 2021. *Voľnočasové aktivity stredoškolskej mládeže*. Belianum. ISBN 978-80-577-1921-4.
- NOVOTNÁ, E. 2017. *Pedagogika voľného času: teória výchovy mimo vyučovania vo voľnom čase*. Prešov: Rokus. ISBN: 978-80-8238-016-6.
- KNOTOVÁ, D. 2006. Neformální záujmové vzdělávání dospělých ve volném čase. *Studia paedagogica*, 54(11), 67-78. ISSN 2336-452.
- PAVLIS-KORRES, M. 2022. Participation of University Students in Non-Formal Lifelong Learning Programs: Types of Programs, Reasons for Participation and the Importance of Learning Outcomes in their Student, Professional, Personal, and Social Life. *European Journal of Education Studies*, 9(2).
- PEŠEK, T., ŠKRABSKÝ, T., NOVOSÁDOVÁ, M., DOČKALOVÁ, J. 2020. *Šlabikár neformálneho vzdelávania v práci s mládežou*. Dostupné na: https://www.slabikarnfv.eu/slabikar_digital_sk.pdf
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. 2003. Pedagogický slovník. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- ROMADHON, B. F. 2018. Model Pendidikan Non Formal Lembaga Bimbingan Belajar Mentari Ilmu 3 Kecamatan Sukun Kota Malang. *Journal Pendidikan Ilmu Pengetahuan Sosial*, 5(1), 27-39.
- STRUKOVÁ, Z., & BAŠKOVÁ, R. 2017. Innovation of education for the development of key competencies of university graduates. *Organization, technology & management in construction: an international journal*, 9(1), 1565-1573.
- ŠVEC, Š. 2008. *Anglicko-slovenský lexikón pedagogiky a andragogiky*. Bratislava: IRIS. ISBN: 8089256211.
- VELASCO, M. 2014. Do higher education institutions make a difference in competence development? A model of competence production at university. *Higher Education*, 68, 503-523.
- ZAGREBINA, E. I., SHARAFETDINOVA, Z. G., KONYUSHENKO, S. M., ERMOSHINA, N. V., KOSYAKOVA, E. Y., ASHRAFULLINA, G. S. 2015. The electronic learning system as a means of forming professional competencies among university students. *Journal of Sustainable Development*, 8(3), 178.

Summary: The presented empirical study deals with the informal education of students at Slovak universities and colleges. The aim of the study is to bring closer the possibilities of using acquired competences from informal education in relation to selected parts of one's life: study, development of practice, self-development from the student's point of view. The presented

results are a partial part of empirical research focused on informal education in the undergraduate preparation of future professionals in the helping professions. As society changes, so does the role of the educational institution, and the role of the educator changes in both formal and informal education. The educator is not the only mediator of knowledge and skills, therefore he should rather be in the position of an instigator of internal motivational sources for the development of a person's personality. When assessing the applicability of acquired competences through informal education in individual areas of students' lives, a connection (at the significance level of $p < 0.05$ and $p < 0.01$) was demonstrated between gender and study program. The degree of evaluation of the connection of acquired competences from informal education with competence clusters (there is a linear dependence between the variables, the more the value of one variable increases, the more the value of the other variable increases).

ZÁVER (CONCLUSIONS)

Zborník vedeckých recenzovaných prác *Pedagogica Actualis XV. Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II.* je publikáciou, ktorá vznikla s finančnou podporou v rámci projektu BIN SGS02_2021_002 *Univerzita podporujúca inteligentné aktívne starnutie* (University enhancing smart active aging), ktorý je financovaný z Nórskeho grantu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky.

Predkladaný zborník obsahuje texty prezentujúce výsledky a závery odborného skúmania problematiky inklúzie s nadväznosťou na edukačný proces z rôznych uhlov pohľadu. Môžeme skonštatovať, že podpora a inklúzia vo vzdelávaní je veľmi širokou problematikou, ktorú je možné identifikovať v niekoľkých ďalších konkrétnych oblastiach.

Texty jednotlivých štúdií v zborníku je možné rozlišovať v dvoch základných oblastiach nasledovne: 1. seniorský vek a aktívne starnutie a 2. inklúzívny prístup v edukačnom procese.

1. Seniorský vek a aktívne starnutie

Autor Ambrozy sa vo svojej štúdii zameriava na vybrané reflexie seniorského veku vo filozofii. Zdôrazňuje tak vnímanie problematiky starnutia filozofickou optikou. Filozofický uhol pohľadu na seniorský vek predstavuje významné ukotvenie spomenutej problematiky. Ďalší autori Slováček a Ondřejová poukázali vo svojom skúmaní na vybrané oblasti dejín filozofie v prepojení s problematikou aktívneho starnutia zameraného na podporu edukácie seniorov. Spomenuté štúdie priniesli pohľad na filozofický kontext ponímania starnutia populácie a vytvorili tak predpoklad teoretických základov ďalšieho odborného skúmania v rámci následnej edukácie seniorov.

Aktívne starnutie sa bez najmenších pochybností spája aj participáciou seniorov na edukačnom procese. Drotárová sa zamerala na podporu aktívneho starnutia poukazuje na možnosti edukácie v súvislosti s digitálnou transformáciou. V štúdii vyzdvihla prínos digitálnej transformácie v procese aktívneho starnutia populácie. Autorka predložila výsledky svojho vlastného výskumu v uvedenej oblasti. Realizovaný výskum odhalil možnosti zlepšenia vybavenosti informačných technológií a prístup k informačným technológiám v zariadeniach pre seniorov v Opavskom regióne. Otázku celoživotného vzdelávania identifikoval vo svojom skúmaní kolektív autorov Jaklová Dyrťová, Dyrťová a Jakl. V predloženej štúdii bolo analyzované využívanie umelej inteligencie v akademickom prostredí v celoživotnom vzdelávaní so zdôraznením niekoľkých pozitívnych možností využitia pre edukanta. Okrem toho sa postupujúcou transformáciou vzdelávania seniorov na univerzitách vo všeobecnosti zaoberali aj Kamanová a Adamec. Uvedení autori identifikovali postupujúce premeny vzdelávania seniorov na univerzitách tretieho

veku v Českej republike. V rámci realizovaného výskumu analyzovali vývojové trendy na univerzitách tretieho veku v Českej republike v sledovanom období, kedy sa zmenili najmä formy vzdelávania od frontálnej výučby smerom k interaktívnejším formám, a taktiež narastá požiadavka na menšie skupiny seniorov v triede. Z uvedeného vyplynul záver neustáleho prispôbovania realizácie univerzít tretieho veku načrtnutým požiadavkám. Oblasť vzdelávania seniorov v súvislosti s aktívnym a inteligentným starnutím prepojila Šeben Zaťková. Šeben Zaťková zdôraznila najmä význam ďalšieho vzdelávania v súvislosti so záujmom seniorov o oblasť práce s počítačom, verejnoprospešných technológií, informačných a komunikačných technológií a inteligentných technológií.

Problematicu aktívneho starnutia analyzovali viacerí autori aj v súvislosti s výučbou jazykov. Vyučovaním slovenčiny ako cudzieho jazyka pre staršiu generáciu sa zaoberá Gregorík. Autor vo svojej štúdií načrtnul niekoľko otázok vyplývajúcich z doposiaľ príliš neriešenej oblasti a navrhol konkrétne odporúčania pre rozšírený výskum v danej aplikovanej oblasti. Siantová sa sústredila vo svojom skúmaní na konkretizáciu možností výučby anglického jazyka u seniorov prostredníctvom informačných a komunikačných technológií. V predkladanom texte definovala najmä prístup lektora k edukantom v seniorskom veku.

2. Inkluzívny prístup v edukačnom procese

Dôležitosť psychosociálnej podpory žiakov v školskom prostredí analyzovala Bellová, ktorá definovala prístup zameraný na žiaka ako neoddeliteľnú súčasť spomenutej psychosociálnej podpory. Prístup orientovaný na žiaka bol charakterizovaný ako významný predpoklad rozvoja a neustáleho podporovania aplikovania inkluzívneho prístupu do edukačného procesu. Na skúmanie psychosociálnej podpory u žiakov sa sústredil aj Petlák. Autor upozornil na zakomponovanie požiadaviek neustále sa meniacej spoločnosti v oblasti hodnôt a vedomostí do oblasti psychosociálnej podpory u žiakov. Psychosociálna podpora musí byť poskytovaná žiakom počas celého priebehu edukačného procesu, a nielen čiastočne, ako spravidla ukazuje prax, najčastejšie až v krízových situáciách. Efektívnu sociálnu podporu vo forme artefaktiky u žiakov s vývinovými poruchami učenia na stredných školách prezentujú Sender a Bielčiková. Autorky zdôrazňujú prostredníctvom artefaktiky význam uplatnenia umeleckých aktivít pri poskytovaní sociálnej podpory žiakom.

Nevyhnutnosť potreby legislatívnej podpory analyzuje vo svojej štúdií Bizová. Autorka zdôraznila aktuálne priority inkluzívnej edukácie v legislatívnom kontexte na Slovensku. Za prioritu školstva v oblasti inkluzívnej edukácie bola zaznamenaná hlavne dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania.

Na konkrétne možnosti podpory inkluzívneho prístupu v edukačnom procese sa zamerala nasledujúca skupina autorov. Dědová analyzovala vplyv

intervencie učiteľa vo výskyte šikanovania v prostredí základnej školy. V intenciách uvedeného je potrebné vnímať intervenciu učiteľa pri riešení problematiky šikanovania za jeden zo spôsobov aplikácie inklúzie v rámci edukačného procesu realizovaného na základnej škole. Autorka Doktorová poukázala na vznik perfekcionizmu a na prežívanie strachu a úzkosti u detí staršieho školského veku. Perfekcionizmus, strach a úzkosť definovala ako súčasť psychických stavov detí, ktoré by mal viesť učiteľ v kontexte podporovania inkluzívneho vzdelávania viesť identifikovať, a následne adekvátne aplikovať špecifiká edukačného pôsobenia. Na identifikovanie a vzdelávanie žiakov s dvojitou výnimočnosťou sa zamerala Siváková. Autorka definovala aktuálne výzvy a stratégie v uvedenej oblasti. V tejto súvislosti je potrebné zvyšovať informovanosť o potrebách žiakov s dvojitou výnimočnosťou, a rovnako dôležitým sa stáva nevyhnutnosť diagnostiky a tvorba špecializovaných vzdelávacích programov. Tišťanová zdôraznila význam komunikácie pri podporovaní klímy v triede. Z tohto dôvodu je nutné vnímať komunikačné stratégie a postupy učiteľov ako nezanedbateľný faktor podporovania atmosféry v triede, ktorá sa zároveň podieľa aj na formovaní pozitívnych medziľudských vzťahov, čím je možné prispieť k formovaniu inkluzívneho prostredia triedy.

Inkluzíve vzdelávanie ako verejný záujem analyzoval Ivanovič. Autor zdôraznil význam inklúzie pri chápaní vzdelávania ako verejného záujmu. Okrem toho upozornil aj na ponímanie inklúzie ako priestoru pre zlepšenie edukácie, ale aj verejného priestoru vo všeobecnosti.

Početná skupina autorov zakomponovala inkluzívnu edukáciu do oblasti vysokoškolského edukačného procesu. Autorky Barnová, Krásna a Porubčanová sa zamerali na charakterizovanie inkluzívnej univerzity a na kontext inkluzívneho vzdelávania, v ktorom zdôraznili najmä potrebu inovovaných kompetencií edukátorov. Autorky analyzovali nutnosť neustáleho rozvoja edukačných kompetencií vysokoškolského učiteľa v súvislosti s podporovaním inkluzívneho vzdelávania vo vysokoškolskej edukácii. Ako súčasť inkluzívnej edukácie vymedzili Kocianová a Liberčanová aj podporu vysokoškolských študentov v prepojení s jej vplyvom na výkon pedagogického a odborného zamestnanca. Autorky načrtli hlavne požiadavku na skvalitnenie výučby na vysokej škole v intenciách požiadaviek inklúzie. V tejto súvislosti možno považovať za prínosné realizované spôsoby praktickej prípravy vysokoškolských študentov v učiteľských aj neučiteľských študijných programoch na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity založenej na osvojovaní si praktických zručností a skúseností spojených s inklúziou. Prepojenie vysokoškolskej edukácie s inkluzívnou edukáciou prostredníctvom zakomponovania študentov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami do vysokoškolského edukačného procesu analyzovala Michvocíková. Na základe výsledkov realizovaného vlastného empirického prieskumu možno skonštatovať, že na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave a na Vysokej škole Dubnicko technologický inštitút študujú vysokoškolskí študenti, ktorí sa zaraďujú

k študentom so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami. Za najpočetnejšiu skupinu boli označení vysokoškolskí študenti s poruchami učenia, ktorých zaraďujeme k študentom so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami. V súvislosti s inkluzívnym vzdelávaním a jeho kontextom zdôraznili Porubčanová, Hanuliaková a Lobotková význam akceptujúceho vzdelávania v inkluzívnej edukácii. V štúdiu zameranej na inkluzívne vzdelávanie založené na rešpektovaní diverzity autorky stanovili niekoľko odporúčaní v oblasti pregraduálnej prípravy učiteľov. Efektivita ich realizácie by mala byť založená na úzkej spolupráci so špecialistami v inkluzívnom vzdelávaní. Súvislosť inkluzívnej edukácie a práce vysokoškolského učiteľa konkretizovali vo svojej štúdiu Širotová a Rubacha. Autori prezentujú výsledky vlastného empirického skúmania. V predložených zisteniach zaznamenali konkrétne špecifické metódy práce vysokoškolského učiteľa so študentmi so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami založené najmä na poskytnutí špecifických podmienok absolvovania predmetu prostredníctvom individuálneho harmonogramu štúdia, poskytnutie predĺženého času pri skúške, pri vypracovaní zadania počas semestra, ako aj poskytnutie alternatívneho spôsobu skúšania. Okrem toho definovali aj možnosti eliminácie prekážok vo vysokoškolskej edukácii študentov so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami. Šolcová a Nemcová charakterizovali neformálne vzdelávanie ako jednu z možností aplikovania inkluzívneho prístupu u študentov a u študentiek na vysokých školách a na univerzitách na Slovensku. Autorky priblížili možnosti využitia získaných kompetencií z neformálneho vzdelávania študentov a študentiek slovenských univerzít a vysokých škôl vo vzťahu k vybraným oblastiam svojho života. Za vybrané súčasti života skúmaného študentstva boli zvolené štúdium, rozvoj praxe a sebarozvoj.

Konkretizáciu inkluzívneho prístupu vo vysokoškolskom edukačnom procese aplikovala do vzdelávania budúcich učiteľov Kumorová, a to prostredníctvom analyzovania inovatívnych možností vyučovania slovenského jazyka mimo územia Slovenska. Autorka upozornila na možnosti vzdelávania budúcich učiteľov v Srbsku, ktorí budú v budúcnosti v uvedenej krajine vo vojvodinskej oblasti na základných školách vyučovať slovenský jazyk. Osvojovanie si slovenčiny by malo prebiehať najmä inovatívnymi metódami. Jazykové vzdelávanie musí odzrkadľovať dynamizáciu a konkretizáciu slovnej zásoby. Rovnako je nevyhnutné smerovať vyučovanie k získaniu interkultúrnych kompetencií.

Autor Šrobár sa zameral na zamyslenie sa nad prepojením procesov výchovy a vzdelávania. Na zamyslenie sa prichádza s úvahou o postupnom vytrácaní sa procesu výchovy z edukačného procesu v prostredí školy.

Otázka aktívneho starnutia a inkluzívneho prístupu v edukácii je v súčasnom odbornom skúmaní veľmi aktuálna. Predkladaný zborník prináša práve nevyhnutný aktuálny pohľad na uvedené oblasti prostredníctvom odborného skúmania všetkých prispievateľov. Prínosom zborníka je priblíženie proble-

matiky podpory a inklúzie. Zároveň predpokladáme, že predkladané texty budú prínosom a podnetom pre ďalšie rozpracovanie inkluzívnej oblasti nevyhnutné pre zefektívnenie edukačného procesu.

editorky

SUMMARY

Proceedings of scientific studies *Pedagogica Actualis XV. Support and Inclusion in Education II.* creates a space for presentation and communication of issues of implementation of inclusion in education, from primary school, through secondary school to inclusive education at universities, but it also creates the space for the implementation of inclusion in society through educational work with seniors. The present proceedings of scientific studies contains texts presenting the results and conclusions of professional research on the issue of inclusion with a connection to the educational process from different perspectives. We can conclude that promotion and inclusion in education is a very broad issue that can be identified in several other specific areas.

Pedagogica Actualis XV. is a collection of scientific studies, which is published as the fifteenth publication in the series of collections of peer-reviewed scientific papers published annually at the Faculty of Arts of the University of St. Cyril and Methodius in Trnava. In 2024, *Pedagogica Actualis XV.* is publishing with the name *Support and Inclusion in Education II.* It is published as the second publication within the project BIN SGS02_2021_002 University enhancing smart active aging.

Content of the proceedings of scientific studies contains twenty-five scientific studies published in the *Pedagogica Actualis XV. Support and Inclusion in Education II* can be divided into two thematic areas: senior age and active ageing and inclusive approach in the educational process. The texts of the scientific studies in the proceedings are in Slovak or Czech language, each study contains an english summary at the end of the text. The texts are not arranged thematically in the publication, but alphabetically according to the names of the authors, since the issues addressed in the individual studies are part of the whole concept of inclusive education, they overlap with each other, and for several of them it is not possible to strictly separate whether the issues addressed are exclusively belonging to a particular area.

The scientific studies are conceptually oriented towards the individual areas of inclusive education and create a theoretical as well as a practical prerequisite for the implementation of inclusion in society. They address the issue of inclusion from the perspective of education in schools and also in the education of seniors with an emphasis on active ageing. Active ageing is the core idea of the project – BIN SGS02_2021_002 University enhancing smart active ageing, within the framework of which this collection of scientific studies has been produced. We believe that *Pedagogica Actualis XV. Support and Inclusion in Education II* will become a stimulus for the optimal and effective implementation of inclusion not only in education at all its levels, but also in our society as a whole.

The issue of active ageing and inclusive approaches in education is very topical in current professional research. The present proceedings of scientific studies brings an actual perspective on these areas through the expert exploration of all contributors. The contribution of the *Pedagogica Actualis* XV. is the specification of the issues of support and inclusion. At the same time, we assume that the presented texts will be a contribution and a stimulus for further elaboration of the inclusive issue. It is necessary for the effectiveness of the educational process.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV (CONTACTS)

Adamec, Petr, doc. Mgr., Ph.D., MBA

Mendelova univerzita v Brně,
Institut celoživotního vzdělávání, Oddělení sociálních věd,
Zemědělská 5, 613 00 Brno
Tel. +420545135220
E-mail: petr.adamec@mendelu.cz

Ambrozy, Marián, doc., PhDr., PhD., MBA

Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove
Katedra spoločenských vied,
Duchnovičovo námestie 1, 080 01, Prešov
Tel.: +421911856082
E-mail: ambrozy@ismpo.sk

Barnová, Silvia, doc. PaedDr., PhD. MBA

Vysoká škola DTI
Katedra školskej pedagogiky a psychológie,
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
E-mail: barnova@dti.sk

Bellová, Slavomíra, PhDr., PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychológie,
Hrabovská cesta 1/A, 034 01 Ružomberok
Tel.: +421917510998
E-mail: slavomira.bellova@ku.sk

Bizová, Nad'a, doc. PaedDr., PhD.

Trnavská univerzita v Trnave
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogických štúdií,
Priemyselná 4, 918 43 Trnava
Tel.: +421905395491
E-mail: nada.bizova@truni.sk

Bielčíková, Kristína, Mgr., PhD.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky,
Dražovská 4, 949 01 Nitra
E-mail: kbielcikova@ukf.sk

Dědová, Kristína, Mgr.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta,
Dražovská 4, 949 01 Nitra
E-mail: kristina.dedova@ukf.sk

Doktorová, Dominika, PhDr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra psychológie,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
E-mail: dominika.doktorova@ucm.sk

Drotárová, Lucia, Mgr., PhD.

Slezská univerzita
Fakulta veřejných politik v Opavě,
Bezručovo nám. 885/14, 746 01 Opava
E-mail: lucia.drotarova@fvp.slu.cz

Dytrtová, Radmila, doc. PhDr., CSc.

Česká zemědělská univerzita v Praze
Institut vzdělávání a poradenství
V Lázních 3, 151 00 Praha 5 – Malá Chuchle, Česká republika
E-mail: dytrtvar@ivp.czu.cz

Gregorík, Peter, Mgr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra slovenského jazyka a literatúry,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421902271010
E-mail: peter.gregorik@ucm.sk

Hanuliaková, Jana, doc., PaedDr., PhD.

Vysoká škola DTI
Katedra školskej didaktiky,
Sládkovičova 533/20, 01841 Dubnica nad Váhom
E-mail: hanuliakova@dti.sk

Ivanovič, David, PhDr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421335565284
E-mail: david.ivanovic@ucm.sk

Jakl, Michal, doc. Ing., Ph.D.

Univerzita Karlova
Fakulta tělesné výchovy a sportu,
José Martího 31, 162 52 Praha 6
E-mail: michal.jakl@ftvs.cuni.cz

Jaklová Dytrtová, Jana, doc. RNDr. PhDr. Ing., Ph.D.

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta tělesné výchovy a sportu, Katedra biomedicínského základu
v kinantropologii,
José Martího 269/31, 162 52 Praha 6 – Veleslavín, Česká republika
E-mail: dytrtova@ftvs.cuni.cz

Kamanová, Lenka, Mgr. et Mgr., Ph.D.

Mendelova univerzita v Brně,
Institut celoživotního vzdělávání, Oddělení sociálních věd,
Zemědělská 5, 613 00 Brno
Tel. +420545135217
E-mail: lenka.kamanova@mendelu.cz

Krásna, Slávka, doc. JUDr. PhDr. PaedDr., PhD., Ph.D.

Vysoká škola DTI
Katedra školskej pedagogiky a psychológie,
Ul. Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
E-mail: krasna@dti.sk

Kocianová, Alexandra, Mgr.

Trnavská univerzita v Trnave,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogických štúdií,
Priemyselná 4, 918 43 Trnava
E-mail: alexandra.kocianova@tvu.sk

Kumorová, Zdenka, Mgr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra slovenského jazyka a literatúry,
Nám. J. Herdu 2, 917 01 Trnava
Tel.: +421335565245
E-mail: zdenka.kumorova@ucm.sk

Liberčanová, Kristína, Mgr., PhD.

Trnavská univerzita v Trnave,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogických štúdií,
Priemyselná 4, 918 43 Trnava
E-mail: kristina.libercanova@truni.sk

Lobotková, Alžbeta, PaedDr., PhD.

Vysoká škola DTI
Katedra didaktiky odborných predmetov,
Sládkovičova 533/20, 01841 Dubnica nad Váhom
E-mail: lobotkova@dti.sk

Michvocíková, Veronika, Mgr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421335565284
E-mail: veronika.michvocikova@ucm.sk

Nemcová, Livia, doc., Mgr. PhD.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a andragogiky,
Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica
Tel.: +421484464227
E-mail: livia.nemcova@umb.sk

Ondřejová, Edita, PhDr., Ph.D.

Slezská univerzita v Opavě
Ústav pedagogických a psychologických věd
Bezručovo nám. 885/1, 746 01 Opava
Tel.: +420 553 684 155
E-mail: edita.ondrejova@fvp.slu.cz

Petlák, Erich, prof. PhDr. CSc.

Tel: + 42109078125955
E-mail: epetlak@gmail.com

Porubčanová, Dáša, doc. PaedDr., PhD.

Vysoká škola DTI,
Katedra školskej didaktiky,
Sládkovičova 533/20, 018 41 Dubnica nad Váhom
Tel.: +421915728144
E-mail: porubcanova@dti.sk

Rubacha, Krzysztof Mariusz, prof. dr. hab.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421335565284
E-mail: krzysztof.rubacha@ucm.sk

Sender, Barbora, PaedDr., PhD.

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky
Dražovská 4, 949 01 Nitra
E-mail: bsender@ukf.sk

Siantová, Gabriela, PhDr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra anglistiky a amerikanistiky,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421335565249
E-mail: gabriela.siantova@ucm.sk

Sirotová, Mariana, doc. Mgr., PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421335565286
E-mail: mariana.sirotova@ucm.sk

Siváková, Gabriela, PhDr., PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychológie,
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
Tel.: +421908948604
E-mail: gabriela.sivakova@ku.sk

Slováček, Petr, Mgr., Ph.D.

Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik v Opavě,
Bezručovo nám. 885/1, 746 01 Opava
Tel.: +420 553 684 158
E-mail: petr.slovacek@fvp.slu.cz

Šeben Zatková, Tímea, PaedDr. PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda,
Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky,
Nám. J. Herdu 2, 917 00 Trnava
Tel.: +421335565284
E-mail: timea.seben.zatkova@ucm.sk

Šolcová, Jana, Mgr., PhD.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Pedagogická fakulta, Katedra sociálnej práce,
Ružová 13, 974 1 Banská Bystrica
Tel.: +48 446 4784
E-mail: jana.solcova@umb.sk

Šrobár, Štefan, Ing., Mgr., CSc.

Laurinská 112, 811 01 Bratislava
Tel.: +421254131072
E-mail: stefan.srobar@gmail.com

Tišťanová, Katarína, PhDr., PhD.

Katolícka univerzita v Ružomberku,
Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychológie,
Hrabovská cesta 1/A, 034 01 Ružomberok
Tel.: +421917668874
E-mail: katarina.tistanova@ku.sk

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA UNIVERZITY
MATEJA BELA

Kristiania

PEDAGOGICA ACTUALIS XV.

Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II.

Support and inclusion in education II.

Editorky: doc. Mgr. Mariana Sirotová, PhD.
Mgr. Veronika Michvocíková, PhD.

Recenzenti: prof. PaedDr. Tomáš Jablonský, PhD.
doc. PaedDr. Marianna Müller de Morais, PhD.

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave v roku 2024
1. vydanie

Vydanie: online

Počet strán: 312

ISBN 978-80-572-0441-1

Publikácia bola financovaná z Nórska
prostredníctvom Nórskeho grantov.
www.eeagrants.sk www.norwaygrants.sk <https://ff.ucm.sk/sk/eea-grants/>

Supported by Norway
through the Norway Grants
www.eeagrants.sk www.norwaygrants.sk <https://ff.ucm.sk/sk/eea-grants/>